

Мельничук І. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Тернопільський національний економічний університет

ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Вартість підприємства виступає окремим об'єктом обліково-аналітичної інформації, що вимагає відповідної методики визначення ринкової капіталізації суб'єкта господарювання на основі облікових та інших показників, а також визначеного порядку узагальнення та доведення до внутрішніх та зовнішніх користувачів інформації про таку вартість як економічної категорії через формування звітності. У взаємозв'язку з системою управління визначаються параметри оцінки та складові вартості, що прямо впливають на її розрахунок і механізм розкриття відповідно до інформаційних потреб зацікавлених осіб. Питання вартісно-орієнтованого управління підприємством розглядають ряд вітчизняних авторів, а саме М. В. Корягін, Р. О. Костирко, О. А. Лаговська, С. Ф. Легенчук, Т. Ю. Макаренко, О. Г. Мендула, О. Л. Польова та ін. Разом з тим, важливим елементом в бухгалтерському обліку управління вартістю підприємства є створення цілей та стратегій, спрямованих на максимізацію вартості підприємства в довгостроковій перспективі та уникнення економічних загроз і негативних чинників її зменшення.

Вартість підприємства є комплексним критерієм оцінки його фактичного стану на визначену дату за фінансовими показниками (активи, зобов'язання, виручка, прибуток, рентабельність діяльності) і нефінансовими показниками (побудова бізнес-процесів, інноваційність виробництва, кваліфікація персоналу та знання працівників, капіталізація нематеріальних активів, оцінка ризиків і можливостей тощо) у порівнянні з обліково-аналітичними даними та фінансовими показниками стандартизованої фінансової звітності. Тобто, облік управління вартістю підприємства передбачає генерування та створення доданої вартості підприємства, що впливає з різниці фактичної вартості підприємства, збільшеної на приріст вартості бізнес-одиниці за рахунок оціночних методів її максимізації, та його балансової вартості на певну дату.

Оцінка інформації про вартість підприємства іншими суб'єктами в процесі прийняття управлінських рішень ґрунтується на різних судженнях та значно відрізняються одне від одного. Суб'єкти оцінки бізнесу мають різні цілі при визначенні вартості підприємства як специфічного товару. Наприклад, для власників важливе значення має вибір варіантів розпорядження власністю підприємства, визначення альтернативних витрат на відтворення майна, яким володіє підприємство, встановлення розміру грошових коштів, які можуть бути одержані в результаті продажу або ліквідації підприємства. Для кредиторів в оцінці вартості підприємства важливе значення має достовірна облікова оцінка заставного майна при погодженні розміру позики та його здатність набувати та здійснювати права та обов'язки, які передбачені фінансовим законодавством

(фінансова дієздатність). Для фінансових аналітиків та суб'єктів аудиторської діяльності – аналіз та підтвердження вартісних параметрів підприємства на відповідність відображених даних в обліку та звітності з метою незалежного контролю або ж для забезпечення інформаційних потреб підприємства-замовника. Для інвесторів основними цілями є визначення максимально допустимої ціни купівлі бізнес-одиниці та перевірка доцільності інвестиційних вкладень, а для учасників фондових бірж – підтвердження обґрунтованості котирувань цінних паперів. Особливий інтерес мають державні органи, які проводять оцінку бізнесу для судових цілей, з метою встановлення оподаткованої бази різного виду податків, для визначення вартості суб'єкта господарювання при його ліквідації, приватизації тощо. Отже, кожен користувач має свої цілі оцінки та інформаційні запити щодо суб'єкта господарювання. Таким чином, помилкова оцінка вартості бізнесу може вплинути не тільки на рівень достовірного визначення фінансового стану на певну дату, але й на та оцінку рівня його економічної безпеки загалом.

При веденні фінансово-господарської діяльності в умовах забезпечення сталого розвитку та з метою підвищення інвестиційної привабливості багато вітчизняних компаній вбачають необхідність впровадження в систему управління вартісно-орієнтованого підходу, спрямованого на максимізацію своєї ринкової вартості у довгостроковій перспективі. Звіти, що базуються на поточній вартості, є точнішими, ніж звіти за історичною вартістю, оскільки вони відображають дійсні річні обсяги прибутків, активів та зобов'язань підприємства. Разом з тим, використання вартісно-орієнтованого підходу полягає не лише в здійсненні періодичної оцінки його вартості на визначену дату, а й у виявленні можливостей для приросту вартості підприємства у майбутньому. Роль бухгалтерського обліку полягає в представленні необхідної інформації для оцінки вартості суб'єкта господарювання.

Традиційна система бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні в недостатній мірі забезпечує інформаційні потреби різного роду зацікавлених осіб щодо вартості підприємства та характеристики окремих її елементів. Це, в першу чергу, пов'язано з історичними особливостями формування вартості майна з орієнтацією на витратний підхід (історична фактична собівартість) та орієнтацією на контроль і збереження активів без визначення його якісних та вартісних характеристик на активному ринку. Крім того, існують інші чинники, а саме неготовність обліково-управлінського персоналу перекваліфікуватись і відповідати реальним вимогам забезпечення інформацією за потребами споживачів в режимі реального часу, а також значні витрати на побудову такої системи облікової оцінки, яка б забезпечувала визначення ринкової вартості, спроможна була залучати експертів для встановлення справедливої вартості майна суб'єкта господарювання тощо.

Традиційна облікова система орієнтується на визначення фінансових результатів діяльності підприємства, що декларується як одне з основних завдань ведення обліку з метою розкриття показників у фінансовій звітності. Сучасна система обліку та звітності повинна забезпечити апарат управління та зацікавлених користувачів інформацією про чинники впливу на генерування чи

руйнування вартості підприємства, зокрема, про майно, грошові потоки, доходи, прибуток, які забезпечують релевантне представлення діяльності підприємства. Ці передумови зумовлюють концептуальну перебудову системи вартісного облікового вимірювання з переходом від історичної до ринкової (справедливої) оцінки. Враховуючи методи оцінки майна, що використовуються у світовій практиці [3, с. 70-71], цей перелік можна доповнити наступними видами оцінки: дійсна (ідеальна) вартість, інвестиційна вартість, сума очікуваного відшкодування.

Відмова від принципу історичної вартості як пріоритетної для оцінки активів в п. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», все ж залишає доцільність її використання на момент придбання (створення). На дату балансу більш обґрунтованою є оцінка за справедливою вартістю, однак є певні проблеми щодо її застосування. По-перше, це вимагає додаткових затрат часу, що збільшує трудомісткість облікової роботи в даній ділянці, по-друге, достовірна оцінка відповідно до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» не можлива без залучення експертів з оцінки майна (обізнаної та незалежної сторони оцінки).

Найбільш поширеною помилкою в процесі оцінки вартості підприємства є те, що вартісне вираження, за яким активи відображені в фінансовій звітності, тісно пов'язані з реальною вартістю активів компанії. Зазвичай, вартість абсолютно ліквідних активів (грошових коштів, поточних фінансових інвестицій) підприємства є реальною, проте вартість нерухомості, обладнання, що показана у статтях балансу, не є тотожною ринковій вартістю цих активів. Історична вартість активів також може різнитись з тої причини, що фізичний і моральний знос активів на підприємстві та їх аналогів на активному ринку часто відрізняється, оскільки методика перенесення вартості необоротних активів на витрати не показує реального стану придатності та експлуатаційних можливостей об'єктів необоротних активів, а відображає лише різницю між первісною вартістю та нарахованою амортизацією (зносом). Виходячи з цього, чим більша номенклатура активів, якими володіє суб'єкт господарювання, тим більша ймовірність відхилення їх вартості від ринкової.

Отже, основний аргумент на користь відображення активів і зобов'язань за історичною вартістю полягає в тому, що ця вартість не може бути суб'єктивною. На відміну від обліку за справедливою вартістю, який потребує професійних суджень та спеціальної експертизи, первісну вартість, як правило, легко обґрунтувати. Таким чином, можливість підтвердження історичної оцінки є вагомим аргументом у її застосуванні в системі обліку та звітності. Щодо необхідності застосування оцінки активів і зобов'язань за їх справедливою вартістю основним аргументом є те, що одержана на основі такого методу інформація має високу цінність для інвесторів та інших користувачів фінансової звітності.

Протягом багатьох років дослідниками в сфері обліку висловлюються різноманітні думки з приводу доцільності або недоцільності застосування методу оцінки за справедливою вартістю. Прихильники необхідності забезпечення надійності системи обліку виступають проти використання

справедливої оцінки, а також будь-яких прогнозних чи стратегічних параметрів в бухгалтерському обліку. Прихильники задоволення зростаючих потреб користувачів в прогнозній обліковій інформації про потенційні доходи і вартість підприємства дотримуються позиції необхідності усунення історичної оцінки як основного методу обліку та впровадження концепції оцінки за справедливою вартістю.

Таким чином, ведення бухгалтерського обліку з використанням справедливої вартості розширює інформаційне поле для оцінки дійсного фінансового становища підприємства, у порівнянні з веденням бухгалтерського обліку на основі використання концепції історичної вартості, дозволяє вирішити проблему підвищення релевантності облікової інформації в умовах зростаючих потреб користувачів.

Отже, оцінка вартості підприємства є важливим елементом управління, що є передумовою прийняття ефективних рішень з метою забезпечення раціональної організації діяльності та сталого розвитку підприємства. Детальний аналіз та порівняння характерних особливостей застосування різних підходів до оцінки вартості підприємства дозволяє зробити висновки, що обліково-аналітична інформація та показники фінансової звітності відіграють важливе значення при встановленні достовірної оцінки вартості майна, корпоративних прав суб'єкта господарювання, оскільки ці дані дають точну і підтверджену інформацію, яка має місце на представленому підприємстві. Саме така інформація має особливу цінність для прийняття інвестиційних рішень, в процесі встановлення економічних загроз, оцінки фінансової дієздатності, обґрунтування його ефективних шляхів покращення ефективності в напрямку збільшення прибутків та приросту балансової вартості на перспективу.

Література

1. Бухгалтерський облік в управлінні : навч. посіб. / О. А. Лаговська, С. Ф. Легенчук, В. І. Кузь, С. В. Кучер. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2017. 416 с.
2. Корягін М. Історичні аспекти розвитку бухгалтерських концепцій в управлінні вартістю підприємства. Економічний аналіз. 2012. № 10. С. 175-179.
3. Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В. Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності : навчальний посібник Тернопіль : Крок, 2017. 264 с.
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні – Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств» – Наказ Міністерства фінансів України № 163 від 07.07.1999 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>.